

“Shidnyj vydavnychyj dim”, 2013. – 424 s.

Turenko O. S., candidate of philosophical sciences, associate professor of department of general legal disciplines, Donetsk legal institute of MVS of Ukraine (Ukraine, Krivoy Rig), oturenko@mail.ru

Concordia two authorities and renovatio city in the Middle Ages

We study the exegesis and social practices that have become the basis of rebuilding the city in the Middle Ages. The implementation of the doctrine of consensus between the two powers has created the basis for the revival of the city in the early Middle Ages, in its approval of the space atmosphere of harmony of the Church, the secular authorities and the people of God. A key role in this process is carried out by institutes of the bishopric, who was the conductor of the apostolic tradition of the “consensus” of believers and the revived ancient form of republicanism. Messianic Church claims to the townspeople claimed the practice of religious and moral perfection in evdemonichny form legalized rational forms of urban life. Secular power, in the space of the city was one of the authorities and therefore was forced to exercise its powers only in accordance with the collective decision of the citizens, to take into account the will of the bishop. Due to early medieval exegesis and practices sivas acquired semi-sakral sense – socio-political space which brings the faithful to salvation.

Keywords: city, sivas, consent between the two powers, valuable meanings.

Туренко О. С., кандидат философских наук, доцент кафедры общеправовых дисциплин, Донецкий юридический институт МВД Украины (Украина, Кривой Рог), oturenko@mail.ru

Concordia двух властей и renovatio города в Раннее Средневековье

Исследуются экзегезы и социально-религиозные практики, которые стали основой восстановления города в Средневековье. Реализация доктрины согласия двух властей создала основу для возрождения города в Раннее Средневековье, утверждения в его пространстве атмосферы гармонии церкви, светской власти и народа Божия. Ключевую роль в этом процессе выполнял институт епископства, который был проводником апостольской традиции “общего согласия” верующих и тем возрождал античные формы республиканства. Мессианские требования церкви к горожанам утверждали практику религиозно-морального совершенствования в евдемоничной форме, легализовало рациональные формы городской жизни. Светская власть, в пространстве города была одной из властей, и поэтому была вынуждена осуществлять свои полномочия только в согласии с коллективным решением горожан, учитывать волю епископа. Благодаря раннесредневековым экзегезам и практикам sivas приобрел полусакральный смысл – социально-политическое пространство которое приближает верующих к спасению.

Ключевые слова: город, civitas, согласие двух властей, ценностные смыслы.

* * *

УДК 94(477)

Кравець О. П.

викладач кафедри індоєвропейських мов,
Національний університет “Острозька академія”
(Україна, Остроп), gileya.org.ua@gmail.com

ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНІ ВІДНОСИНИ У ПОЛЬЩІ

В 20-30 РР. ХХ СТ.:

ДОСВІД БАПТИСТСЬКИХ ГРОМАД

У статті проаналізовано державно-церковні відносини в Польщі у 20-30 рр. ХХ ст. на прикладі баптистських громад, вказано на особливості законодавчо-правової бази, вплив домінуючих церков, міжконфесійні відносини

Ключові слова: державно-церковні відносини, баптисти, євангельські християни, Друга Річ Посполита, польська влада.

Сьогодні, коли увесь світ знаходиться перед небезпекою великомасштабного збройного конфлікту, а між двома колись братніми народами (українським і російським) точиться неоголошена жорстока війна, відносини церкви і держави стають надзвичайно актуальними з погляду на їх роль у суспільстві. Адже давно відомо, що всі збройні протистояння розпочиналися не на політичному, економічному чи соціальному ґрунті, а на духовному. Якби людство сповідувало духовні закони “не вбий”, “не вкради”, “люби ближнього, як самого себе”, то як могла б розпочатися будь-яка війна?! Саме Церква покликана нести духовні цінності у суспільство. Як зазначив Я.

Лукасік: “Церква – це голос Бога для народу. Такі пророки, як Мойсей, Натан, Ілля, Єремія, Даниїл, Іван Хреститель докоряли [навіть] царям. Від позиції Церкви залежить доля народу, тож і Церкві доведеться колись відповісти перед Всевишнім за свою позицію” [9, с. 183].

“У світлі Євангелії – Церква – берегиня добра в суспільстві, боротьби з інфекцією обману, страждань і експлуатації, несе істину, надію, життя. Бог – джерело істини” [7, с.45].

У свою чергу, держава мусить “відобразити й затверджувати в народі Божий закон”. Глава держави “повинен бути прикладом для всіх жителів країни. Уряд повинен берегти найвищі моральні якості” [9, с. 183]. “Держава має забезпечити правову основу та належний рівень освіченості населення для попередження проявів дискримінації за ознакою релігії чи переконань при здійсненні громадянами своїх економічних, соціальних і культурних прав, особливо щодо доступності гуманітарної допомоги, соціальних пільг або державної служби” [7, с. 71].

Історія залишає людству безцінні уроки. Дивлячись на них, можна побачити, куди ми йдемо і що нас чекає у майбутньому, бо “все вже було під сонцем”. Період 20-30 рр. ХХ ст. особливий тим, що він знаходився між двома світовими війнами. Вивчення державно-церковних відносин того часу є надзвичайно цінним, на наш погляд, для сьогодення, оскільки світ знаходиться перед небезпекою втрати миру.

Що стосується Польщі, то потрібно звернути увагу на те, що баптистська церква серед польського населення була малочисленою. За статистичними даними перед Першою світовою війною у країні нараховувалося 36 баптистських громад. У 1915 р. більшість баптистів були депортовані вглиб Росії. У 1923 р. їх чисельність у Польщі становить 8783 (по одному баптисту на три тисячі населення). Через п'ять років (1928 р.) у країні нараховувалося вже сім тисяч німецькомовних баптистів і стільки ж баптистів зі слов'ян (всього 14 тис.) 29 вересня 1921 р. у Варшаві відбувся спільний з'їзд слов'янських і німецьких баптистів, на якому обговорювалися питання співпраці та місіонерської діяльності. На цьому з'їзді утворився Союз слов'янських баптистів у Польщі на чолі з Яном (Іваном) Петрашем [15, с. 3].

Вагомою складовою євангельсько-баптистського руху на території Другої Речі Посполитої були громади євангельських християн. 7-10 червня 1923 р. у Бресті відбувся об'єднавчий з'їзд, на який прибуло 44 делегати від 22 громад Союзу євангельських християн (1772 члени), та 40 делегатів від 18 громад Союзу баптистів (1760 членів). Було вирішено об'єднатися під назвою “Союз євангельських християн і баптистів у Польщі”. Умови об'єднання: спільний комітет, спільний статут, спільна каса, спільна біблійна школа і спільні з'їзди. Центр перебування правління Союзу – Варшава. Президентом Союзу було обрано Людвіка Шендеровського. Він був багаторічним головою Союзу слов'янських громад євангельських християн у Польщі, до якого належало багато церков на Волині. Однак частина громад баптистів вийшла з об'єднаного союзу і в 1927 р. на своєму з'їзді у Варшаві

утворили Союз слов'янських баптистів у Польщі. Після цього об'єднаний союз став називатися "Союз громад євангельських християн у Польщі"[6, с.137].

І хоча надалі баптисти і євангельські християни перебували в окремих союзах, їх діяльність була настільки тісно переплетена, що розділити їх історію неможливо, незважаючи на певну територіальну подільність. Якщо центром польського баптизму було місто Лодзь, то місцем становлення і розвитку євангельських християн у Польщі були Волинь і Полісся. Станом на 1923 р. на Волині було близько 6770 євангельських християн, на Поліссі – 2554 чоловік. Уже через рік ця чисельність подвоїлася [4, с.239]. На думку Л. Бородинської, незначна кількість євангельських християн походила із католицького віросповідання, бо католики швидше переходили у баптизм, а православні у євангельське християнство [4, с.241].

Релігійна картина у Другій Речі Посполитій на початку 20-х рр. ХХ ст.

– була приблизно такою: 64% римо-католики, 98% серед яких були поляки за національністю. Решту становили частково німці, білоруси, литовці; 11% населення країни були греко-католиками (переважно галицькі українці);

– 10,5% – православні українці Волині і Полісся, росіяни, білоруси, частина чехів; 10,5% проживало євреїв, які сповідували юдаїзм; 4,2% протестантів: баптисти, євангельські християни, методисти, квакери й ін.. За національним складом серед протестантів були німці, українці, поляки, чехи, білоруси й ін. [14, с. 226].

Як зазначають Л. Гапонюк, Л. Бородинська, Л. Шендеровський, на західноукраїнських землях, що були на той час під владою Польщі, євангельсько-баптистський рух після Першої світової війни набуває великого розмаху і вагомого впливу. Про це свідчить статистика: за період з 1921 р. по 1931 р. лише на Волині було засновано близько ста євангельських церков. Л. Гапонюк пише, що "відбувалося стрімке поповнення баптистських громад, урізноманітнювалося їхнє служіння за активної участі молоді" [6, с. 52].

Як відомо, державно-церковні відносини, в першу чергу, повинні регулюватися законодавчо-правовою базою. До складу Другої Речі Посполитої увійшли землі, які внаслідок трьох поділів Польщі понад століття набували певної специфіки у складі трьох імперій – Росії, Австро-Угорщини та Прусії, відповідно на кожній території діяли законодавчі норми, успадковані від попередніх імперій до прийняття нових законів. Л. Бородинська пише, що "релігійне законодавство Польщі (1918-1939 рр.) включало в себе правові норми, які діяли у всіх трьох імперіях" [3, с.143]. Така геополітична специфіка Другої Речі Посполитої породжувала певні особливості у побудові стосунків держави з протестантськими громадами та іншими християнськими конфесіями.

Конституція міжвоєнної Польщі гарантувала свободу віросповідання і совісті громадянам країни (стаття 11) і зареєстрованим державою релігійним об'єднанням (ст.113, 115) [6, с.138]. Проте крім Конституції, як зазначає Л. Бородинська, "на території Другої Речі Посполитої не було своєї правової бази, яка б регулювала відносини з протестантськими церквами.

Використовувався Іменний Найвищий Указ від 17 жовтня 1906 року Російської імперії" [2, с. 149], в якому було встановлено порядок утворення і діяльності громад протестантів, їх права та обов'язки.

В інших джерелах цей Указ датується 17 жовтня 1905 р. під назвою "Про дарування населенню непорушних основ громадянської свободи на початках дійсної недоторканості особи, свободи совісті, слова, зборів і союзів" [10, с.5].

Систему державно-церковних відносин у Польщі регулювало Міністерство релігійних визнань та народної освіти. Однак проблемність цих відносин породжувалась недостатньо розробленими й урегульованими основними правовими засадами щодо всіх християнських конфесій, які існували на той час у державі. З іншого боку, конфлікти виникали на ґрунті того, що територія Другої Речі Посполитої раніше була розділена між трьома сусідніми державами: Росією, Австро-Угорщиною і Прусією. У процесі історичного розвитку на територіях, які були під владою Австро-Угорської імперії, католицька церква закріпилася на державницьких позиціях. На територіях, які були під владою Російської імперії, саме такі позиції закріпилися на Галичині за греко-католицькою церквою, на Волині і Поліссі – за Православною церквою в Польщі, яка знаходилася на той час під безпосереднім впливом Московського патріархату. Саме ці церкви вирішально впливали на формування відносин польської держави з євангельсько-баптистськими громадами на відповідних територіях.

70% українців, які населяли українські землі, що входили до складу Другої Речі Посполитої, вважали себе вірянами Православної церкви в Польщі, яка мала митрополію у Варшаві. Це становило приблизно 1,5 млн. осіб. Росіян у цій церкві було всього 2,5 тис.

У 1925 р. урочисто була проголошена незалежність Польської Православної Церкви від Москви, але на практиці залежність зберігалася.

А. Річинський вбачав внутрішні проблеми цієї церкви у двох причинах: по-перше, єпископські кафедри посідали росіяни, а по-друге, – миряни були позбавлені реальної участі у церковних справах. Церковна ієрархія займала відверту антиукраїнську позицію. Вона реалізувала через церкву політику русифікації щодо автохтонного населення [13, с.4].

Існувала неврегульованість основних правових засад Православної церкви в Польщі. Діяльність церкви регулювали "Тимчасові правила" від 20 січня 1920 р. Це, звичайно, на законодавчій основі перешкоджало нормальному існуванню церкви та її впливу на український народ [1, с.276].

Перебуваючи у глибокому духовному занепаді та у внутрішньому конфлікті між проросійською ієрархією і проукраїнською паствою, Православна церква в Польщі намагалася всіма силами зберегти свій вплив на населення, а разом із тим панівне становище. Боротьба за вплив і владу набула особливого загострення у досліджуваний період, оскільки у цей час відбувався значний відтік вірян з православ'я у євангельсько-баптистські громади, тому що "церковна політика не задовольняла потреби людей, а ієрархія покривдила передовсім найбільшу чисельно та найбагатшу ідейно національну групу – українську" [1, с.274]. Найбільше

євангелістське християнство у Другій Речі Посполитій поширювалося серед православного населення [4, с.242]. Л. Шендеровський бачив причину цього явища в тому, що українці, білоруси і росіяни “добровільно слухали і приймали Слово Боже. Тому євангелізаційна діяльність на Сході Польщі була успішною” [14, с.228].

Зрозуміло, що у такій ситуації православні ієрархи вбачали у євангелістсько-баптистському русі найбільшого конкурента для себе і розпочали непримиренну боротьбу з “неукраїнською вірою”, “сектанством” тощо. У цьому контексті варто нагадати, що симбіоз релігії і політики – явище вкрай небезпечне. З цього приводу В. Молочко писав: “Якщо церкви залучаються до політичних процесів, то відповідно моральність Євангелія замінюється корпоративною етикою, підтримується те, що є вигідним з матеріального погляду або в плані підвищення їх впливу у суспільстві...” [11, с.32-33].

Православне духовенство вело боротьбу з євангелістськими християнами і баптистами на різних рівнях і в різних напрямках, використовуючи різноманітні засоби і методи, зокрема, шантаж, погрози й інші насильницькі дії, неправдиву інформацію [6, с.124]. Такі методи боротьби, в основному, використовувалися на місцевому рівні. В неї втягувалися прості православні парафіяни. Для прикладу наведемо одну із таких подій, яка відбулася на Рівненщині: “Священик Іоанн Желковський відразу після свого призначення почав переслідувати віруючих, підбурюючи проти них прихожан, викликаючи неприязнь. Він говорив, що віра “штундистів” не є російською, а чужоземною, для якої в Росії немає місця і не може бути. Її потрібно гнати з Росії.

Відтоді у людей розгорілася ненависть до віруючих. Одним вибивали вікна, інших зі страшенною люттю і непристойними вигуками привселюдно били на вулиці, іншим знищували посіви і чинили інші матеріальні збитки. Віруючі не відповідали злом на зло, вони молилися й отримували заступництво від Бога. В результаті Біблію почало читати розгублене єпархіальне православне духовенство. Почалися диспути, на які силою приводили нововірів. Але вони завжди закінчувалися не на користь духовенства” [6, с.102].

Незважаючи на всі зусилля, боротьба на місцевому рівні не приносила бажаних успіхів православному духовенству. Євангелістсько-баптистські громади невпинно зростали, особливо у 20-х рр. ХХ ст. Відбувалось це, звісно, за рахунок відтоку людей із православ'я. Влітку 1921 р. в село Садів (Волинь) із Петрограда приїздить П.Мудроха, який почав проповідувати Євангеліє. На допомогу приїздили Ф.Каплун і М.Маньковський. У неділю більшість людей прийшли в зібрання. Православна церква була пустою. Священик викликав поліцію. Але в поліції перевірили документи й відпустили місіонерів далі проповідувати [6, с.91-92].

Православні ієрархи намагалися використовувати місцеві (повітові), регіональні (воєводства) і навіть найвищі (Сейм, уряд чи окремі міністерства) органи державної влади. Як повідомляє Л. Бородинська: “Під тиском православних священиків і підтримці Волинського воєводи Міністерство релігійних визнань та народної освіти 16 січня 1924 р. дало дозвіл

митрополиту Православної церкви в Польщі Діонісію організувати курси з метою боротьби з протестантами. Влітку 1924 р. у Білостоцькому воєводстві почав діяти “Комітет православних місіонерів для боротьби із сектами”. Однак цей орган діяв не тільки проти протестантів, а й проти католицьких місіонерів [4, с.240].

Позиція польської влади у ставленні до євангелістських і баптистських громад була різною: від підтримки, лояльного мовчання й аж до активної участі в антипротестантських заходах. Це стає очевидним навіть із уже вище описаних прикладів: у першому поліція перевірила документи і відпустила місіонерів далі проповідувати, в іншому – міністр дає дозвіл на організацію курсів, на яких мали навчати, як боротися з протестантами. Спрацьовувала недосконалість польського законодавства в галузі державно-церковних відносин і, відповідно, суб'єктивний фактор, який залежав від особистої віросповідної і світоглядної позиції того чи іншого владного чиновника. Існуюче законодавство дозволяло євангелістським і баптистським громадам відносно вільно задовольняти свої релігійні потреби. З наративних джерел відомо, що “польська влада ставилася до євангелістсько-баптистського руху на західноукраїнських землях з певноююляністю” (розповідь Ольги Руй, 1926 р.н., м. Осрог). Доказом цієї тези може бути заснування близько ста євангелістсько-баптистських церков на цих територіях у зазначений період.

Є факти, що представники влади на місцях не тільки не перешкоджали провадити богослужіння, а й допомагали в організації таких (солтис Лука Вакулас Хренів на Волині). “Віруючі були вдячні за свободу для поширення вістки Євангелія, яку вони мали в Польській державі” [6, с.122].

Повідомлялося, що “польська влада, яка тоді панувала на Волині, звільнила “штундистів” від двох попередніх влад: духовної і політичної – батюшки й урядника. Можна було вільно проповідувати Слово Боже” [6, с.40]. Відомим є факт, що коли священики звернулися до Волинського воєводи допомогти їм у боротьбі з “єретиками”, то він їм відповів, що “євангелістські християни є легалізованими у державі, а тому державні органи влади не повинні підтримувати акцію боротьби із цим віровизнанням” [4, с.239].

Траплялося, що помісні священики і державні службовці самі переходили у “нову віру”.

З іншого боку, були факти, коли “адміністративна влада втручалась у церковні справи всупереч свободі віросповідання, що було задекларовано в конституції” [1, с.276]. Наприклад, у с. Поромів (Волинь) місцевий священик Микола Шмотин разом із польською жандармерією жорстоко утискали і переслідували євангелістських християн. Вони розганяли зібрання, накладали штрафи.

Погроми господарств протестантських віруючих, побиття, залякування, шантаж, перешкоди у проведенні молитовних зібрань чи інших богослужбових заходів – такі форми боротьби застосовувалися на місцевому рівні з боку православних із залученням влади. Особливою формою була заборона хоронити протестантів на спільних кладовищах. Підбурювані священиками, парафіяни перешкоджали похоронним

процесіям, не пускали на кладовище, закидали ями під поховання, нерідко знущалися над могилами. В таких випадках поховання здійснювали потайки вночі, або на інших територіях. Виникала гостра потреба мати окремі кладовища для протестантів. В окремих місцевостях влада йшла на зустріч і дозволяла протестантам закладати свої кладовища. Ще й до сьогодні існує окремо протестантське кладовище (с. Плоска Острозького району). Цьому противилося Міністерство внутрішніх справ Польщі, мотивуючись проблемою санітарного стану кладовищ та розширенням територій поселення [4, с.241]. Там, де влада була лояльною до протестантів, викликали поліцію, і під її захистом поховання здійснювали на спільних кладовищах [6, с. 91-92].

Польське законодавство гарантувало захист зареєстрованим державою релігійним об'єднанням. Саме процес реєстрації євангельських і баптистських громад використовувався з метою розправи над ними. З 1923 р. ні євангельські християни, ні баптисти не могли зареєструвати свої союзи. Лише 21.02.1927 р. Міністерство релігійних визнань та народної освіти посприяло реєстрації, але лише Союзу євангельських християн. Баптистам відмовили у реєстрації, мотивуючи тим, що це "німецька віра", або що то "російські громади", порушуючи існуюче законодавство. Таким чином баптисти не були під захистом держави, що призводило до погіршення взаємовідношень баптистських громад із органами державної влади. Баптистів не зареєстрували, коли вони були у "Союзі слов'янських баптистів у Польщі". У 1937 р. вони об'єднуються з німецькими баптистами у "Євангельсько-баптистську Церкву Польщі". Однак до початку Другої світової війни і цей союз не був зареєстрований владою [15, с. 4].

Відсутність реєстрації Союзу баптистів створювала конфліктні прецеденти на місцях. Із записів колишнього старшого пресвітера у Волинській області Олексія Авимовича Нестерука стало відомо, що "у 1921 р. віруючі подали заяву польській владі про реєстрацію громади, але їм відмовили, бо хотіли, щоб пресвітером був поляк і ніхто інший. Тоді обрали за старшого Яна Маньковського і влада зареєструвала громаду" [6, с.89].

В іншому ракурсі будувалися державно-церковні відносини у тій частині Другої Речі Посполитої, яка в минулому належала до Австро-Угорщини. Незважаючи на те, що існуюче законодавство гарантувало рівноправність усіх конфесій, перевага на цій території надавалася католицизму. Поляки, які здебільшого населяли ці території, в основній масі належали до римо-католицької церкви, духовенство якої було вороже налаштоване до протестантів. Тому євангелізаційна діяльність протестантів серед поляків проходила надто складно [14, с. 228]. Відповідно, громади баптистів і євангельських християн не були такими численними, як на сході України. За національним складом переважали німці, чехи й ін. Поляків було менше. Державні посади, як правило, обіймали поляки. Зрозуміло, що представники влади ставилися до євангельсько-баптистського руху як до "чужого, іноземного". Крім того, на цих територіях діяв старий австрійський закон, який давав владі право заарештовувати баптистів за проповідь, хрещення чи

відмову дозволяти дітям отримувати римо-католицьке виховання у публічних школах.

Однак католицька церква не вбачала у протестантах конкурента, а польська влада – ворога. Основним конкурентом у цьому контексті була Православна церква у Польщі, яка проводила політику русифікації й опрацювання, що було ворожим до цілей католицької церкви і польської влади. З цього приводу Л. Гапонюк писав: "Церковна політика польської влади ... завжди залишалася одна – перетворити православних українців на лояльний до існуючого ладу елемент шляхом державної, релігійної та національної асиміляції" [6, с. 121]. А В. Борщевич зазначив, що "польській державі довелося маневрувати між наростаючим українським національно-церковним рухом та реакційним духовенством і керівництвом православної Церкви, щоб перетворити її спочатку на лояльну до існуючого устрою, а згодом і на підтримуючу силу" [5, с. 53].

Як бачимо, в епіцентрі релігійної політики Польської держави була боротьба між пануючими церквами, католицькою і православною, з метою окатоличення православних, тому на пізнопротестантських конфесіях, в яких польська влада не вбачала небезпеку, не була сфокусована особлива увага. Про це свідчать як друковані джерела, так і наративи. Зі спогадів Ольги Руй довідуємося, що "в Острозі за Польщі проживали представники різних національностей і різних конфесій. На одній з вулиць Нового містечка (мікрорайон міста) жили православний священник, євреї, католики, дві сім'ї баптистів. Всі жили дружно, не було ніяких протистоянь. З боку польської влади велася політика окатоличення православних. Щодо протестантів чи євреїв таких домагань не спостерігалось. Спочатку боротьба за окатоличення православних носила характер загравання, певних компромісів і навіть підтримки православного духовенства у боротьбі з протестантами, однак з середини 30-х років вона переростає у відкриту конфронтацію, яка закінчилася кривавим польсько-українським протистоянням у роки Другої світової війни і в післявоєнний період [6, с. 121].

Щодо протестантів, то католицькі ієрархи, опираючись на підтримку владних чиновників різних рівнів, заохочували перехід у євангельсько-баптистські громади православне населення і всіляко стримували такий перехід серед католиків. Цю ситуацію радянський дослідник Р. Надольський розумів так, що "представники католицької держави не перешкоджали розвитку протестантизму, а навпаки, слідували за тим, щоб баптисти розвивалися за рахунок православ'я, таким чином ослаблюючи позиції головного конкурента католицизму [12, с.5-6].

Найважчим було становище як євангельських християн, так і баптистів у Галичині. Тут переважали греко-католики, які жорстоко боролися проти протестантів. Є факти побиття камінням євангельських християн під час зібрання (с.Зарудне Львівського воєводства). Місцевий солтис підтримав нападників. Випадки нападу на протестантів і побиття їх камінням і палицями траплялися і в інших населених пунктах Галичини. Інтереси протестантських віруючих на цій території захищав Л. Шендеровський [4, с.242].

Отже, як бачимо, державно-церковні відносини у Другій Речі Посполитій були досить складними і різновекторними. Зі свого боку, держава у Конституції проголосила рівність усіх зареєстрованих конфесій, свободу вибору. Однак не було розроблене єдине законодавство з питань державно-церковних відносин для всієї держави. На окремих територіях залишалися в дії правові норми імперій, які колись володіли певними територіями міжвоєнної Польщі. В існуючому законодавстві не були розроблені всі можливі норми державно-церковних відносин, зокрема, досить розмитою залишалася процедура реєстрації громад релігійних меншин та не врегульованими на правовому рівні залишалися міжконфесійні відносини. У результаті панівним становищем на окремих територіях користувалися Православна церква в Польщі, греко-католицька, римо-католицька церкви, що спричиняло напругу у відносинах і навіть конфліктні прецеденти. З цього приводу варто звернути увагу на думки С. Гоголя: “Держава не повинна підтримувати тільки одну конфесію, навіть якщо вона є традиційною на її території. Така політика може призвести до серйозної деформації у релігійному середовищі країни. Провідним завданням держави у сфері релігії є забезпечення умов для задоволення потреб усіх релігійних організацій, діяльність яких офіційно зареєстрована відповідно до чинного законодавства й не суперечить державотворчим та національним інтересам країни” [8, с. 72].

Отже, незважаючи на всі проблеми і труднощі, становище баптистських і євангельських громад на території Другої Речі Посполитої було сприятливим для їх кількісного і якісного росту. Оскільки з боку державних органів польської влади не було репресивних дій, то вороже ставлення домінуючої церкви до протестантських віруючих не зупинило зростання євангельсько-баптистського руху. Навпаки, до 1930 р. євангельське пробудження охопило майже всю Волинь [6, с. 74].

У 30-х рр. ріст протестантських церков трохи знизився, але тривав до приходу радянської влади, яка розпочала таку ж репресивну політику щодо церкви на зайнятих західноукраїнських землях, яку вона проводила у Радянському Союзі. За статистикою у 1938 р. у Польщі було 16 тис. членів баптистської церкви і ще 31 тис. відвідували час від часу зібрання. Після війни баптистів залишилося не більше тисячі. Центр з Лодзя переходить у Бялостоцький повіт, який стає центром баптизму у повоєнній Польщі [15, с. 5].

Список використаних джерел

1. Альошина О. Праця А.Річинського “Сучасний стан церковно-релігійного життя української людності в Польщі” (1927 р.) як важливе джерело з історії Православної церкви в міжвоєнний період. О. Альошина // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 14/[редкол.: Постоловський Р. М. (гол. ред.) та ін.]. – Рівне: Редакційно-видавничий відділ Рівненського державного гуманітарного університету, 2008. – с. 273–277.

2. Бородинська Л. Діяльність євангельських християн у Польщі (1918–1939 рр.) / Ліна Бородинська // Українське релігієзнавство: Бюлетень Української Асоціації релігієзнавців і Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАНУ. – №49. – 2009. – С. 145–153.

http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ukrr/2009_49.pdf

3. Бородинська Л. Євангельські християни у державно-церковних відносинах Польщі (1918–1939 рр.) / Л.І. Бородинська // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2009. – Вип. XXVII. – 408 с.

4. БОРОДИНСЬКА Л. Поширення ідей євангельських християн у православному і католицькому середовищі в умовах Другої Речі Посполитої / Л. Бородинська // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 14 / [редкол.: Постоловський Р. М. (гол. ред.) та ін.]. – Рівне: Редакційно-видавничий відділ Рівненського державного гуманітарного університету, 2008. – с. 238–243.

5. Борщевий В. Українське церковне відродження на Волині (20–40 рр. XX ст.). – Луцьк: Вежа, 2000. – 53 с.

6. Гапонюк Л., Пирожко М., Чайка В. Євангельський рух на Волині. В документах в долях людей. – Луцьк: ХМ “Українська місія благовістя”, 2009. – 447с.

7. Гіблетт Е. Церква та суспільство – нові завдання та принципи співпраці. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції “Світоглядні основи та наукові докази Розумного Задуму в генезі життя та Всесвіту”. Випуск 5. – Острого: Острозька академія, 2014. – с. 43–47.

8. Гоголя С. Протестантизм у соціокультурному просторі незалежної України: проблема між державою і церквою. Матеріали II Міжнародної науково-

практичної конференції “Наукові докази Розумного задуму в генезі та бутті Всесвіту”. Випуск 3. – Острого: Острозька академія, 2012. – с. 69–76.

9. Лукасік Я. Біблійний стандарт відносин церкви та держави. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції “Світоглядні основи та наукові докази Розумного Задуму в генезі життя та Всесвіту”. Випуск 5. – Острого: Острозька академія, 2014. – с. 180–184.

10. Любашенко В. Історія протестантизму в Україні. Курс лекцій. – Львів: Просвіта, 1995. – 346 с.

11. Молочко В. Межі впливу держави і церкви на процеси формування й утвердження відкритого громадянського суспільства. /В.Молочко// Релігійна панорама: інформаційно-аналітичний журнал. – 2008. – №12(87). – с. 32–33.

12. Надольский Р. Баптизм в прошлом и настоящем. – Минск: “Беларусь”, 1987. – 61 с.

13. Річинський А. Сучасний стан церковно-релігійного життя української людності в Польщі. – 1927. – 19 с.

14. Шендеровский Людвик. Євангельские християне: Возрожденное евангельское движение в исторической христианской церкви: Исторический очерк (XIX–XX вв.). – Торонто: Канадский Союз евангельских християн, 1980. – 519 с.

15. Gutsche Adam. Historia ruchubaptysty cznegonaziemiachpolskich. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.teologia.protestanci.org/artykuly/art67.php>

References

1. Al'oshyna O. Pratsya A.Richyns'koho “Suchasnyystan tserkovno-relihiynoho zhyttyaukrayins'koyiludnosti v Pol'shchi” (1927 r.) yakvazhlyvedzherelo z istoriyiPravoslavnoyitserkvy v mizhvoyennyuperiod. O. Al'oshyna // Aktual'ni problemy vitchyznyanoyitavsesvitn'oyiistoriyi. Naukovizapysky Rivnenskoho derzhavnohumanitarnohouniversytetu. – Vypusk 14/[redkol.: Postolovskyy R. M. (hol. red.) tain.]. – Rivne: Redaktsiynovydavnychyy viddil Rivnensk'oho derzhavnoho humanitarnoho universytetu, 2008. – s. 273–277.

2. Borodyns'ka L. Diyal'nist'yevanhel's'kykh khrystyyan u Pol'shchi (1918–1939 rr.) / Lina Borodyns'ka //Ukrayins'ke relihiyeznavstvo: Byuletent' Ukrayins'koyi Asotsiatsiyirelihiyeznavstviv i Viddilennya relihiyeznavstva Instytutufilosofiyi NANU. – #49. – 2009. – S. 145–153.

http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ukrr/2009_49.pdf

3. Borodyns'ka L. Yevanhel's'kikhrystyany u derzhavnotserkovnykh vidnosynakhPol'shchi (1918–1939 rr.) / L.I. Borodyns'ka // Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporiz'koho natsionalnoho universytetu. – Zaporizhzhya: ZNU, 2009. – Vyp. XXVII. – 408 s.

4. BORODYNS'KA L. Poshyrennya idey yevanhel's'kykh khrystyyan u pravoslavnomu i katolyts'komuseredovys'hchi v umovakh Druhoyi Rechi Pospolytoy / L. Borodyns'ka // Aktual'ni problemy vitchyznya noyitavsesvitn'oyiistoriyi. Naukovizapysky Rivnensk'oho derzhavnohumanitarnohouniversytetu. – Vypusk 14/[redkol.: Postolovskyy R. M. (hol. red.) tain.]. – Rivne: Redaktsiyno-

vydavnychy vidil Rivnens'koho derzhavnogo humanitarnoho universytetu, 2008. – s. 238–243.

5. Borshevykh V. Ukrayyni'ketserkovnevidrodzhennyanaVolyni (20-40 rr. KhKhst.). – Luts'k: Vezha, 2000. – 53 s.

6. Haponyuk L., Pyrozho M., Chayka V. Yevanhel'skyryukhna Volyni. V dokumentakh v dolyakhlyudey. – Luts'k: KhM "Ukrayyni'kamisiyablahovistya", 2009. – 447s.

7. Hiblett E. Tserkvatasuspilstvo – novi zavdannya ta pryntsyypivpratsi. Materialy IV Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi "Svitohlyadni osnovy ta naukovy dokazyRozumnohoZadumu v genezizhytyataVsesvitu". Vypusk 5. – Ostroh: Ostroz'kaakademiya, 2014. – s. 43-47.

8. Hohulya S. Protestantyzm u sotsiokul'turnomu prostorinezalezhnoyiUkrayiny: problemamizhderzhavoyu i tserkvoyu. Materialy II Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyikonferentsiyi "NaukovidokazyRozumnohoZadumu v genezizhytyataVsesvitu". Vypusk 3. – Ostroh: Ostroz'kaakademiya, 2012. – s. 69-76.

9. Lukasik Ya. Bibliynystandardvidnosyntserkvytaderzhavy. Materialy IV Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi "SvitohlyadninosnovytanaukovidokazyRozumnohoZadumu v genezizhytyataVsesvitu". Vypusk 5. – Ostroh: Ostroz'kaakademiya, 2014. – s. 180-184.

10. Lyubashchenko V. Istoriyaprotestaynizmu v Ukrayini. Kursleksiyi. – L'viv: Prosvita, 1995. – 346 s.

11. Molochko V. Mezhyvplyvuderzhavy i tserkvy naprotseformuvannya y utverdzheniya vidkrytoho hromadyans'kohosuspilstva. /V.Molochko// Relihiynapanorama: informatsiyno-analitychnyy zhurnal. – 2008. – #12(87). – s. 32-33.

12. Nadol'sky R. Baptyzm v proshlom y nastoyashchem. – Mynsk: "Belarus", 1987. – 61 s.

13. Richyn'sky A. Suchasnystan tserkovno-relihiynoho zhyttyaukrayyni'skoylyudnosti v Pol'shchi. – 1927. – 19 s.

14. Shenderovskyy Lyudvyk. Evanhel'skyekhrystyane: vozrozhdennoevanhel'skoedvyzhenye v ystori cheskoj khrystyanskoj tserkvy: Ystorycheskyoherk (XIX-XX vv.). – Toronto: KanadskyySoyuzevanhel'skykhkhrystyan, 1980. – 519 s.

15. GutscheAdam. Historia ruchubaptysty cznegonaziemiach polskich. [Elektronnyyresurs]. – Rezhymdostupu: <http://www.teologia.protestanci.org/artykuly/art67.php>

Kravec O. P., teacher of department of indo-european languages, National university of "Ostrogskaya akademiy" (Ukraine, Ostrog), gileya.org.ua@gmail.com

The Relationships between the Church and the State in Poland in 20-30s of XX Century: an Experience of the Baptist Congregations

This article is concerned with analysis of the relationships between the Church and the State in the period of 1920-30s years on the example of the Baptist Church, with some peculiarities of the Polish legislation, as well as interdenominational relationships in the Rzeczpospolita at that time.

Keywords: the church-state relationships, the Baptists, the Evangelical Christians, the Second Rzeczpospolita, the Polish authority.

Кравец А. П., преподаватель кафедры индоевропейских языков, Национальный университет "Острожская академия" (Украина, Острог), gileya.org.ua@gmail.com

Государственно-церковные отношения в Польше в 20-30 гг. XX ст.: опыт баптистских общин

В статье проанализированы государственно-церковные отношения в Польше в 20-30 гг. XX ст. на опыте баптистских общин, указаны особенности законодательно-правовой базы, влияние доминирующих церквей, отношения между конфессиями.

Ключевые слова: государственно-церковные отношения, баптисты, евангельские христиане, Вторая Речь Посполита, польская власть.

* * *

УДК 94(477)*94(437.1/2)

Корсак Р. В.

доктор історичних наук, доцент кафедри туристичної інфраструктури і сервісу факультету "Туризм", Ужгородський національний університет (Україна, Ужгород), korsakr@inbox.ru

КОНЦЕПЦІЯ ЄВРОПЕІЗАЦІЇ ЧЕСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглядаються трансформаційні процеси під час вступу Чехії до ЄС. Автор розкриває характерні риси процесу політичного, правового, економічного реформування чеського суспільства відповідно до вимог європейської спільноти. Дослідження теми стало можливим завдяки використанню загальнонаукових методів пізнання: аналізу, синтезу, системності, узагальнення, конкретності, історизму та діалектичного методу. У науковому доробку віддано перевагу історичним методам дослідження: історико-генетичному, історико-порівняльному, історико-синтетичному, історико-діахронному, емпіричному аналізу тощо. Автор дійшов висновку, що процес європеїзації Чехії впливав і на українсько-чеські відносини. Тому вдале використання чеського трансформаційного досвіду, буде сприяти пришвидшенню інтеграції України до ЄС та розвитку відносин з Чеською Республікою та іншими країнами Центральної Європи.

Ключові слова: європеїзація, Чеська Республіка, Україна, чеське суспільство, реформи, трансформація, Європейський Союз.

Європеїзація розглядає трансформаційні процеси під час вступу країн Центрально-Східної Європи до ЄС. У цьому контексті актуальним є проаналізувати процеси європеїзації які тривали у Чеській Республіці, тому що вони впливали й на українсько-чеські відносини, а також і на відносини з іншими постсоціалістичними країнами Центральної Європи, які є членами Європейського Союзу. Необхідно відзначити, що аналіз процесів європеїзації чеського суспільства і вироблення рекомендацій, які можуть бути використані у роботі урядів, міністерств і відомств України не є предметом широкого кола спеціальних наукових досліджень у вітчизняній історіографії. Серед праць можна виділити дослідження Г. Зеленько [1], Л. Кіцили [2], В. Федурця [10]. Тому у даній статті вперше в українській історіографії робиться спроба виробити підходи, щодо використання чеської концепції європеїзаційних реформ в умовах підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС.

Країни Центрально-Східної Європи, у тому числі і Чехія, по різному відреагували на адаптаційний тиск з боку ЄС розробивши відповідні національні програми і стратегії. Хоча адаптаційний тиск Європейського Союзу на посткомуністичні країни був у цілому однаковим, реагування на нього мало чітко виражені національні особливості впродовж усіх етапів європеїзації [6, с. 218–224]. Можна виділити наступні її рівні:

1. Інституційний рівень;
2. Репрезентативна консолідація. Характеризується формуванням політичних партій та груп інтересів, а також плюралізацією організацій чеського громадянського суспільства;
3. Поведінкова консолідація, охоплює зміни на рівні чеських політичних еліт та професійних груп;
4. Оціночна консолідація – формування масової підтримки демократичного режиму у Чеській Республіці.

У Польщі та Угорщині початок системної трансформації став результатом переговорів між новою та старою елітами. У Чехословаччині – "оксамитова революція" 1989 р. привела до краху старої посткомуністичної системи та усунення від влади